

Ställningstagande avseende avskärmning av platsen för valedlar

1 Sammanfattning

Vid ett röstmottagningsställe ska det finnas en lämplig avskärmd plats med valedstall. Det är valnämnden som bestämmer hur valedställen ska ställas i lokalen för att utgöra ett effektivt skydd mot insyn. Så långt som möjligt ska samma typ av avskärmning användas i alla kommunens röstmottagningslokaler.

För en ”lämplig avskärmd plats” gäller att den ska vara skyddad från insyn från andra personer i lokalen, samtidigt som röstmottagarna kan hålla ordning i valedställen. En tillräcklig avskärmning är valedstall omslutet av en skärm på ett bord. Avskärmningen måste anpassas efter lokala behov och förutsättningar men följande krav bör uppfyllas.

- Avskärmningen ska inte försvåra väljarens möjligheter att läsa texten på valedlarna
- Valedställen och skärmarna ska placeras så att ingen insyn kan ske framifrån eller från sidan
- Det måste finnas åtminstone ett avskärmat valedstall som är så placerat att det går att nå med rollator, rullstol och liknande hjälpmedel

2 Frågeställning

Frågan har uppkommit hur en avskärmning av platsen för tillhandahållande av valedlar bör utformas.

3 Gällande rätt m.m.

Av 8 kap. 2 § vallagen (2005:837) framgår att det i anslutning till ett röstmottagningsställe ska ordnas en lämplig avskärmd plats där valedlarna kan läggas ut. Om en sådan plats inte kan anordnas i anslutning till röstmottagningsstället får den i stället ordnas inne i lokalen.

I författningskommentaren¹ säger regeringen: ”I bestämmelsen regleras inte i detalj hur avskärmningen ska utformas. Det kan göras på skilda sätt, allt utifrån de förutsättningar som gäller för de olika röstmottagningsställena. För att kravet ska vara uppfyllt krävs att valedstället effektivt skyddas från insyn från andra väljare så att en väljare kan välja sina valedlar utan påverkan och insyn från andra väljare. I kravet på avskärmning ligger inte att platsen ska utformas med draperi eller liknande som möjliggör ett fullständigt insynsskydd. Avskärmningen bör anpassas så att den skyddar platsen från insyn från andra personer i lokalen. Samtidigt bör den utformas så att det är möjligt för röstmottagarna att fullgöra sitt uppdrag att upprätthålla ordningen bland valedlarna.”.

¹ Regeringens proposition 2017/18:286 ang. Stärkt skydd för valhemligheten, s. 32

Vallagens regler avseende att valsedelställen ska avskärmade tillämpades för första gången vid Europaparlamentsvalet 2019. Efter detta val fattade Valprövningsnämnden beslut i två avgöranden med anledning av överklagande mot Valmyndighetens beslut att fastställa valresultatet. Till grund för dessa överklaganden låg påståenden om att valsedelställen inte varit avskärmade på ett korrekt sätt i Stockholms stad och Gävle kommun (VPN 2019:41 och 2019:47). I sina respektive yttranden redogjorde kommunerna för vilken typ av avskärmning som använts. Det var i båda fall en skärm som omslutit valsedelställen och valsedelställen och bordsskärmarna hade placerats så att ingen insyn kunnat ske framifrån eller från sidan. Valprövningsnämndens bedömning var att det inte förkommit någon avvikelser från föreskriven ordning i något av fallen.

4 Valmyndighetens bedömning

4.1 Valnämnden ansvarar för avskärmning

Det är valnämnden som beslutar hur valsedelställen ska avskärmade och vilken typ av avskärmning som ska användas. Valnämnden ska sträva efter att så långt som möjligt använda samma typ av avskärmning i alla kommunens röstmottagningslokaler. I beslutet av hur avskärmningen ska utformas finns ett antal aspekter att ta hänsyn till vilka tas upp nedan.

4.1.1 Avskärmning placerad på bord

Valsedelställen som innesluts av en skärm som står på ett bord är en tillräcklig avskärmning anser Valmyndigheten med hänsyn till vad som sägs i författningskommentaren och VPN:s avgöranden. Givetvis kan det i någon röstmottagningslokal finnas behov av en annan typ av avskärmning för att ge ett effektivt insynsskydd.

Ytterligare en anledning att välja en typ av avskärmning som står på ett bord är att det underlättar för röstmottagarna som ansvarar för ordningen bland valsedlarna, då de enkelt kan se om en väljare befinner sig vid valsedelställen.

4.1.2 Tillräckligt ljusinsläpp

Det är av vikt att beakta att avskärmningen av valsedelställen kan begränsa ljusinsläppet och göra det svårare att läsa texten på valsedlarna. Det bör av denna anledning inte vara ett tak på avskärmningen som riskerar att skugga valsedlarna. Det innebär också att avskärmningen inte kan vara för hög. Den behöver emellertid vara tillräcklig hög för att den som går förbi inte ska kunna se över kanten. Allt detta givet att inte valnämnden ordnar med någon form av extra belysning.

4.1.3 Skydd mot insyn

Valnämnden bestämmer hur valsedelställen med avskärmning ska ställas i varje lokal för att utgöra ett effektivt skydd mot insyn från andra personer i lokalen, samtidigt som röstmottagarna kan fullgöra sitt uppdrag att upprätthålla ordningen bland valsedlarna. Valmyndigheten anser det värt att notera att det framgår av regeringens kommentar till 8 kap. 2 § vallagen att det inte finns ett krav på ett fullständigt insynsskydd.

För att förhindra insyn från andra röstande som står i kö för att komma fram till valsedelställen rekommenderas att avskärmningen i kanterna är utformad så att skärningen i

överkant är rak. För att avskärmningen inte ska ramla av bordet är det bra om kanterna går att vika in och sätta fast i bordet. Avskärmningen som sådan innebär att en kö kan bildas och för att förtydliga var kön börjar kan det vara lämpligt med markeringar på golvet. Eftersom det vid val till riksdag, kommun- och regionfullmäktige används flera valsedelställen är det bra om avskärmningen är längre vid sidorna än valsedelställen för att förhindra insyn från sidan.

4.1.4 Placering av ett eller flera valsedelställen med avskärmning

Om det i lokalen ska ställas upp flera uppsättningar av valsedelställen ska dessa inte ställas för nära varandra för att undvika insyn mellan avskärmningarna. Antalet partier som ställer upp i val och som vill ha sina valsedlar utlagda avgör hur många valsedelställen som behöver få plats bakom avskärmningen.

Syftet med avskärmningen är att förstärka valhemligheten, men reglerna om avskärmningar får samtidigt inte leda till försämringar av tillgängligheten för t.ex. personer med funktionsnedsättning. Valsedelställen måste placeras så att den som är funktionsnedsatt kan ta valsedlar. En fördel är om valsedelställen kan ställas mot en vägg, med avskärmningen utåt, för att minska insynen. De måste då ställas så att det är möjligt att komma fram med en rullstol, rollator eller liknande hjälpmedel.

4.1.5 Utdelning av valkuvert

De avskärmade valsedelställen ersätter inte valskärmarna. Väljaren ska gå bakom en valskärm och göra i ordning sin röst för att skydda sin valhemlighet. För att undvika att det avskärmade valsedelstället används som valskärm rekommenderar Valmyndigheten att utdelning av valkuvert görs efter det att väljaren tagit sina valsedlar.

4.2 Utlandsmyndigheter

Detta ställningstagande gäller även för röstmottagning vid utlandsmyndigheter.

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet men vägledande för valadministrationen. Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd.